 <https://doi.org/10.30563/turklad.880806>

**İntihal / Plagiarism**

This article was checked by



programında bu makale taranmıştır

**Makale Bilgisi / Article information**

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 15.02.2021
Kabul Tarihi / Accepted date	: 01.06.2021
Yayın Tarihi / Date published	: 20.06.2021

**Atıf / Citation**

Sarıköse, M. (2021). “Çağatayca Bir Yusuf u Züleyha Üzerine”. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*, 5. Cilt, 1. Sayı, 105-121.

## ÇAĞATAYCA BİR YUSUF U ZÜLEYHA ÜZERİNE

*On a chagatai turkic yusuf u züleyha*

**MEHMET SARIKÖSE<sup>1</sup>**


### Öz

Çalışmaya konu edilen eser Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir Yusuf u Züleyha mesnevisidir. İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından 1929-1930 yıllarında kopya ettirilen eser, İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesi Jarring Koleksiyonu Prov. 12’de “The Verses on Yusuf and Zulaikha” adıyla kayıtlıdır. Eser, bugün Çin’in Sincan (Xinjiang) bölgesinde yer alan Doğu Türkistan bölgesinde ortaya konmuştur.

Tamamı 164 varaktan oluşan ve 3 deftere yazılmış eser, 1982’de Lund Üniversitesi’ne bağışlanmıştır. Doğu Türkistan, Yarkend kaynaklı olan eser İsveçli misyoner Gunnar Hermansson tarafından Abdül Kadir Ahund’a istinsah ettirilmiştir. Gunnar Jarring, eser ile ilgili oluşturduğu künyede eserin Molla Câmî’nin Farsça Yusuf u Züleyha adlı mesnevisinin bir tercümesi olduğunu belirtmiştir. İncelenen eser dil özellikleri açısından Çağatay Türkçesi özelliklerini yansıtmaktadır. İstinsah tarihi bakımından Çağatay Türkçesinin son dönemine ait olduğu anlaşılan eserin dil özellikleriyle Çağatay Türkçesinin, Yeni Uygur Türkçesinin ve Yeni Uygur Türkçesinin güney ağızlarının ses ve şekil özellikleri ile yapılacak karşılaştırmalı bir çalışmanın, ilgili alanlarda çalışan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Çağatay Türkçesi, Yusuf u Züleyha, Doğu Türkistan

<sup>1</sup> Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (PADAM). Denizli/TÜRKİYE. El-mek: mhmtsarikose@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2423-821>

### Abstract

The work that is the subject of the study is a Yusuf u Züleyha mesnevi written in Chagatai Turkic. The work was copied by the Swedish missionary Gunnar Hermansson between 1929 and 1930 and it was registered with name of “The Verses on Yusuf and Zulaikha” in Sweden Lund University Library Jarring Collection Prov. 12. The work was written in the East Turkestan region, which is located in today's Xinjiang (Xinjiang) region of China.

The work, which consists of 164 sheets and was written in 3 notebooks, was donated to Lund University in 1982. Originating from East Turkestan, Yarkend, the work was copied to Abdul Kadir Ahund by the Swedish missionary Gunnar Hermansson. Gunnar Jarring stated that the work was a translation of Molla Câmî's Persian masnavi named Yusuf u Züleyha in the tag he created for the work. The studied work reflects the characteristics of Chagatai Turkic in terms of language features. It is understood that the work belongs to the last period of Chagatai Turkic in terms of its copied date. It is thought that a comparative study to be made between the phonetic and morphological features of the southern dialects of New Uighur Turkic, New Uighur Turkic and Chagatai Turkic with the linguistic features of the work will contribute to researchers working in the related fields.

**Key Words:** Chagatai Turkic, Yusuf u Züleyha, Eastern Turkestan

### Giriş

Kıssa-ı Yusuf; Hz. Yusuf Peygamber'in ibret dolu hayat hikâyesinin aşk, sevgi, umut, ihanet, kıskançlık, nefret gibi insanî duygularla zenginleştirilmesiyle birlikte yüzyıllar boyu çeşitli kişilerce çeşitli biçimlerde kaleme alınmış ve zevkle okunmuş dinî boyutlu bir hikâyedir. Edebî sahada Kıssa-ı Yûsuf, Yûsuf Mesnevisi, Yûsuf u Züleyha, Yûsuf u Zelîha, Dastan-ı Yusuf gibi çeşitli adlarla anılan hikâyenin geçmişten günümüze bu kadar sevilmesi ve rağbet görmesinde, hikâyenin kaynağının kutsal kitaplara dayanmasının payı büyüktür.

Yusuf kıssası ilk olarak Eski Ahit olarak bilinen Tevrat'ın Tekvin bölümünde Bab 0-50'de ayrıntılı bir şekilde ele alınırken, Yeni Ahit olarak bilinen İncil'de ise Resullerin İşleri adlı bölümde 7. Bab'da kısaca konu edilmiştir. Zebur'da “Mezmurlar Kitabı” 105. bölümde bu kıssadan kısaca bahsedilir. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in 12. suresi olan Yusuf Suresi'nde baştan sona tek bir kıssa olarak anlatılmaktadır. Kur'an'da bu kıssa “ahsenü'l kasas” yani kıssaların en güzeli olarak nitelendirilmektedir.

Türk edebiyatında Yusuf u Züleyha hikâyesi XIII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlar. Edebiyatımızda bu kıssanın ağırlıklı olarak manzum örnekleri görülür; ama mensur örnekleri de vardır. Türk edebiyatında ilk Yusuf u Züleyha hikâyesi örneği Kul Ali'nin Kıssa-ı Yusuf adlı eseridir. Dörtlük nazım biçimi ve hece ölçüsüyle yazılan eserin yazılış tarihi H 630 / M 1232'dir. Kronolojik olarak Ali'nin Kıssa-i Yusuf'undan sonra Deşt (Kırım) dilinde yazılan Kırımlı Mahmut'un Yusuf u Züleyhâ'sı gelmektedir. Kırımlı Mahmut'a ait nüsha bulunamamıştır. Eserin günümüzde mevcut nüshaları Haliloğlu Ali adlı bir şair tarafından Oğuz Türkçesine çevrilen varyantlarıdır. Haliloğlu Ali'nin çevirisini yaptığı eser; Kırımlı Mahmut'un ölümüyle yarım kalmış, hikâyeyi Haliloğlu Ali tamamlamıştır (Türkdoğan, 2010: 70). Bu eser de hece ölçüsü ve dörtlüklerle yazılmıştır. Türk edebiyatının aruz ölçüsü ve mesnevi nazım şekliyle yazılan ilk Yusuf u Züleyha hikâyesi, Şeyyad Hamza'nın “Dâsitân-ı Yusuf Aleyhisselam Ahsen'ül-Kasas'ül-Mübarek” adlı eseridir. Araştırmacılar tarafından XIII. yüzyıla tarihlenen bu eser, 1529 beyitten oluşmaktadır. Türk edebiyatında bu mesnevilerden sonra en çok öne çıkan mesnevi Hamdi'nin H. 897 / M. 1491-92'de tamamladığı ve 6241 beyitten oluşan Yusuf u Züleyha mesnevisidir. Hamdullah Hamdi'nin eseri gerek dil ve üslup gerek nazım tekniği bakımından o zamana kadar bu konuda yazılmış mesnevilerin en güzeli olarak değerlendirilmiştir (Kültürel, 2009: 426). Bu eser edebi gücü ve Molla Câmî'nin Yusuf u Züleyha mesnevisinden etkilenmesi bakımından Türk edebiyatındaki Yusuf u Züleyha

hikâyeleri açısından bir dönüm noktası oluşturur. Edebiyatımızda Hamdi'nin Yusuf u Züleyha mesnevisinden sonra Taşlıcalı Yahya'nın ve Kemal Paşazâde'nin Yusuf u Züleyha mesnevileri ön plana çıkar. Türk edebiyatındaki Yusuf u Züleyha mesnevilerine bakıldığında ilk mesnevilerde Kur'an kıssasından bir ders çıkarma amacı güdülmüş olduğu; 15-16. yüzyıllarda ise kıssanın entrik yapısı zengin, çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olarak beğenildiği ve gerek tahkiye gerek dil ve üslup açısından zirve eserler verildiği dikkatleri çekmektedir. 17. yüzyıla gelindiğinde, artık, bu konu çok işlenmiş, çok söylenmiş bir başka şair tarafından aşılması güç bir noktaya çekilmiştir (Cin – Akyıldız, 2013: 72-73).

On beşinci yüzyıl başlarından yirminci yüzyıl başlarına kadar Müslüman olan tüm kuzey ve doğu Türklüğünün edebî dili olma hüviyetini taşıyan Çağatay Türkçesi ile yazılmış elde bulunan en eski manzum Yusuf u Züleyha hikâyesi, araştırmacıların tespitlerine göre Sultan Hüseyin Baykara zamanında Belh şehri muhasarası sırasında Farsça mensur bir eserin tercümesi yapılarak oluşturulmuştur (Dolu, 1953: 57-58). Bu eserin bilinen dört nüshası vardır. Bunlardan biri İstanbul'da Topkapı Sarayı Revan Köşkü Kütüphanesi'nde no: 832'de kayıtlı "Dastan-ı Hazret-i Yusuf Aleyhi's-selam ve Zeliha" başlığını taşıyan nüshadır. Bu nüsha H. 922/M.1516 yılında Herat şehrinde kopya edilmiştir. İkincisi E. Blochet'nin Bibliotheque Nationale kataloğunda yer alan Paris nüshasıdır. Bu nüsha H. 971/M. 1563 yılında kopya edilmiştir. Üçüncü nüsha da Fıtrat'ın Özbek Edebiyatı Nemuneleri adlı eserinde adı geçen ve Dur Beg adlı bir şaire izafe edilerek kitaba örneklerin de aktarılmış olduğu Taşkent nüshasıdır. Eserin bir de V. Pertsh'in Berlin yazmaları kataloğunda 385 (Sprenger 1650) kaydı ile yer almış bulunan ve geçici olarak Tübingen'de Staatbibliothek'te muhafaza edilmekte olan bir yazma nüshası vardır (Korkmaz, 1995: 304-308). Taşkent nüshası Dur Beg'e izafe edilen eserin İstanbul'daki nüshasında şair olarak Hamidi, Paris'teki nüshada Ahmedî, Berlin'deki nüshada Ahmed adı geçmektedir. Eldeki verilerden hareketle Korkmaz, bu Yusuf u Züleyha mesnevisinin H. 906 / M. 1501-1502 yılında ölmüş olan Kutbü'd-din Ahmed Cam Jendebil'e ait olduğunu söylemenin yanlış olmayacağı kanısındadır (Korkmaz, 1995: 308-312).

Bizim çalışmamızda ele aldığımız eser Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir Yusuf u Züleyha mesnevisidir. İsveç'te Lund Üniversitesi'nde bulunan Jarring Koleksiyonu'nda Prov. 12'de kayıtlı olan eser, üç not defterine yazılmıştır. Jarring, katalog çalışmasında eserle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: "Câmî'nin ünlü Yusuf u Züleyha'sının Farsçadan bir çevirisidir. Bu eserin kopyası 1929-1930 yıllarında Yarkend'de İsveçli misyoner Gunnar Hermansson için yapılmıştır. Eserin 129b ile 130a sayfaları arasındaki gevşek bir yaprakta müstensihin isminin Abdül Qadir Akhund olduğunu belirten müstensihin el yazısıyla yazılmış bir kayıt vardır." 162 varaktan oluşan yazmanın son varığı hariç her bir sayfası 11 satırdan oluşmaktadır; 162a sayfasında 10 satır, 162 b sayfasında ise 7 satır yazılıdır. Yazmayı oluşturan ikinci not defterinin arka kapağında ise eserin ismi "Yûsuf 'Aleyhi'sselam Birle Züleyhâ" olarak belirtilmektedir.

Bu çalışma dahilinde incelenen eserin bir tanıtımı yapılmakla birlikte ses ve şekil özellikleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Eserin tamamı en kısa sürede tarafımızca doktora tezi çalışması olarak sunulacaktır.

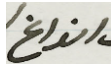

## 1. İnceleme


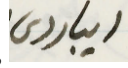
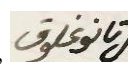
Çalışmaya konu edilen Yusuf u Züleyha adlı eserin yazım, ses ve şekil bilgisi özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

### 1.1. Yazım ve Ses Bilgisi Özellikleri




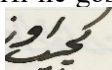
#### 1.1.1. Yazım Özellikleri

Elimizde bulunan eserin yazımında Çağatay Türkçesinde kullanılan bütün ünlülerin kullanıldığı gözlemlenmiştir: *a, e, é, i, o, ö, u, ü* İncelenen metnin yazımında hareke kullanılmamıştır. Bu nedenle Türkçe kelimelerdeki ünlüler; "ا, و, ی, ه" harfleriyle gösterilmiş ya da yazımda gösterilmemiştir.

/a/ ünlüsünün ön seste bazen *medli elif* “ا” ile bazen de sadece *elif* “ا” harfiyle yazıldığı görülmüştür:  *andağ* (2/10),  *ayt* (2/7)

İncelenen eserde Türkçe kökenli kelimelerde söz ortasında bulunan ünlüler çoğunlukla gösterilmiştir:  *közümge* (22/10),  *iberdi* (44 / 7),  *tanuğluğ* (64/8).

Çağatay Türkçesi ile yazılmış metinlerin en ayırt edici özelliklerinden birisi ilk hecedeki “e > ê” değişimidir. İncelenen eserde ilk hecedeki /e/ sesi her ne kadar özel bir işaretle gösterilmese de tarafımızca / ê/ şeklinde gösterilmiştir: *yêl* (4/ 9), *bêgler* (5 /5).

Kapalı e sesinin (/ ê/) yazımında ön seste elif “ا” harfi veya elif ve ye “اے” harflerinden yararlanılmıştır:  *éylep* (10/9),  *érdi* (13/6). İlk hecenin iç sesinde bazen “ى” harfi ile gösterilirken bazen de özel bir harf veya işaretle gösterilmemiştir:  *démek* (5 / 4),  *kéçip* (5 /11).

### 1.1.2. Ses Bilgisi Özellikleri

Ele alınan eser yazıldığı dönem itibariyle Çağatay Türkçesinin son dönemine denk gelmesine rağmen ağırlıklı olarak Çağatay Türkçesinin ses bilgisi özelliklerini yansıtmaktadır. Bu durumu kanıtlayan metindeki örneklerin bir bölümü aşağıda gösterilmiştir.

Türkçe kökenli içinde /b/, /m/, /p/, /v/ dudak ünsüzü barındıran düz ünlülü sözcüklerde veya ikinci hecesinde /ü/ bulunan sözcüklerde “e > ö” değişimi görülür:

*öydin* (6/3): eb > öy

*öyürdi* (162/8): évür-> öyür-

*ötük* (231/11): ètük > ötük

Ele alınan eserde daha önceki tarihî lehçelerde “toprak” şeklinde yazılan kelimenin “tofrağ (96/2)” şeklinde yazıldığı tespit edilmiştir. Bu durum /p/ ve /f/ sesleri arasında sızıcılaşma gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca bu durum eserde “*yafrağ* (198/7)” kelimesinde de görülmektedir. Bu ses değişimi Çağatay Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biridir.

İncelenen eserde bazı sözcüklerde /t/ ve /d/ sesleri arasında tonlulaşma olduğu görülmektedir: *dur* (1/5), *dédi* (298/8) < *tê-*, *dağı* (307/9) < *tağı*, *dék* (13/3) < *tég*. Bu sesteki tonlulaşmada Oğuz Türkçesinin Çağatay Türkçesine bir etkisi olarak değerlendirilir. Ancak eserde “*durur*” morfeminin “*turur* (6/3; 27/5)” şekli ve ayrıca söz başında ağırlıklı olarak /t/ sesinin korunduğu görülmüştür: *tilim* (1/3), *térelip* (15/12), *tag* (69/1).

Ek ve yardımcı ünlülerin yuvarlaklaşması sonucu görülen ilerleyici benzeşme olayı Harezmi Türkçesinde ve Eski Anadolu Türkçesinde tespit edilebilirken Çağatay Türkçesinde /v/ ile biten fiillerden sonra gerçekleşmektedir. Ele alınan eserde de bu durumu gösteren örnekler tespit edilmiştir: *yavukluğ* (5/7), *savutğıl* (248/9).

Eski Türkçede söz içi ve söz sonundaki /d/ sesi Harezmi Türkçesinde /d/’ye Çağatay Türkçesinde ise /y/’ye dönüşmüştür. Ele alınan eserde *kayğusıdın* (8/10), *ayağım* (9/3), *koydı* (13/1), *kéydürse* (165/1) kelimelerinde bu ses değişiminin örnekleri görülmektedir.

Söz konusu eserde Türkçe kökenli sözcüklerde genellikle kalınlık-incelik uyumuna uyulduğu görülmektedir. Bu eserde Türkçe kökenli kelimelerde daha az olmak üzere hem Arapça hem de Farsça sözcüklerde sözcüğün ince sıradan ya da kalın sıradan ünlü

barındırmasına bakılmaksızın aldığı eklerle uyumun bozulduğu bazı örnekler tespit edilmiştir: *yüzümğa* (10/2), *hātūnlarge* (227/2), *meşelluḡ* (90/8).

## 1.2. Şekil Bilgisi Özellikleri

### 1.2.1. İsim Çekim ve Hâl Ekleri

#### 1.2.1.1. Çokluk Ekleri

Türkçenin bütün dönemlerinde yaygın olarak görüldüğü gibi incelenen eserde de {+lAr} çokluk eki kullanılmıştır: *yamanlar* (4/10), *bégler* (5/5), *maḡsadlarığa* (6/7), *perverişler* (11/3).

#### 1.2.1.2. İyelik Ekleri

Eserde tespit edilen iyelik ekleri şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: İyelik Ekleri

ŞAHISLAR	EKLER	ÖRNEKLER
I. Tekil Şahıs	{+(X)m}	<i>tılım</i> (1 / 3) <i>közümge</i> (22/10)
II. Tekil Şahıs	{+Iḡ}, {+Uḡ}	<i>lebiḡa</i> (67/6) <i>cāniḡ</i> (177/11) <i>yüzüḡ</i> (22/6)
III. Tekil Şahıs	{+(s)I}	<i>saçı</i> (48/4) <i>anası</i> (42/4)
I. Çoğul Şahıs	{+(I)mIz}	<i>tofraḡımıznı</i> (190/8)
II. Çoğul Şahıs	{+(I)ḡIz}	<i>kaşınız</i> (159/4)
III. Çoğul Şahıs	{+lArI}	<i>işleri</i> (9 / 1)

#### 1.2.1.3. Hâl Ekleri

##### 1.2.1.3.1. Yalın Hâl

Türk dilinin bütün tarihî ve çağdaş dönemlerinde olduğu bu eserde de yalın hâl eksiz olarak gösterilmiştir.

##### 1.2.1.3.2. İlgi Hâli

Ele alınan eserde ilgi hâli eki için düz ünlülü {+Iḡ}, {+nIḡ} ekleri kullanılmıştır: *körmekniḡ* (26/9), *saçımniḡ* (32/5), *méniḡ* (15/4), *anıḡ* (39/3).

##### 1.2.1.3.3. Yükleme Hâli

Eserde yükleme hâli eki olarak genellikle {+nI} ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir: *bularnı* (7/3), *yoluḡnı* (10/2), *merkebinı* (19/2).

Üçüncü tekil şahıs iyelik ekinden sonra yükleme hâli eki genellikle {+n} şeklinde gelir: *gonçesin* (2/2), *yaḡasın* (59/10).

Ayrıca ele alınan eserde Oğuzca özellik olarak az da olsa {+I} ekinin kullanıldığı da görülür: *méni* (2/4), *séni* (24/2).

##### 1.2.1.3.4. Yönelme Hâli

Eserde yönelme hâli eki için genellikle {+GA} eki kullanılmakla birlikte III. tekil şahıs iyelik eki ve zamirlerden sonra {+ḡA} ekinin kullanıldığı görülmüştür: *közümge* (22/10), *köḡlümge* (22/10), *yoliğa* (29/6), *birine* (6/11), *başıḡa* (101/10).

### 1.2.1.3.5. Bulunma Hâli

Eserde kullanılan bulunma hâli eki {+DA}'dır: *sözde* (1/5), *yolıda* (5/7), *tüşümde* (73/11).

### 1.2.1.3.6. Ayrılma Hâli

Ayrılma hâli ekinin eserde tıpkı Çağatay Türkçesinde olduğu gibi {+DIn} olduğu görülmektedir: *sözün* (2/9), *atın* (3/10), *ışkıdın* (32/8), *méndin* (81/10).

### 1.2.1.3.7. Eşitlik Hâli

Eşitlik hâli eki Türk dilinin bütün dönemlerinde olduğu gibi incelenen eserde de {+çA} olarak karşımıza çıkmaktadır: *munça* (135/4), *özgeçe* (192/6), *başça* (284/10).

### 1.2.1.3.8. Yön Hâli

Eserde yön hâli için {+(G)ArI}, {+rA}, {+ηAr} ekleri kullanılmıştır: *içre* (2/11), *açar* (5/4), *taşkarı* (226/9).

### 1.2.1.3.9. Vasıta Hâli

{+IA} eki ve *birle*, *bile*, *bilen*, *ile* sözcüklerinin eserde vasıta hâli için kullanıldığı görülmüştür: *atı birle* (1/7), *anıñ yādı bile* (3/4), *anıñ atı bilen* (3/8), *tañla* (104/7), *gül-āb-ı müşg ile* (67/3).

### 1.2.1.4. Aitlik Eki

Ele alınan eserde aitlik eki {+KI} şeklinde görülmektedir: *burunķı* (68/3), *köñlümdeki* (81/3), *evvelki* (106/2).

### 1.2.1.5. Soru Eki

İncelenen eserde isimlere gelen soru ekinin daima yuvarlak ünlülü olduğu görülür: *mén mü* (81/7), *bar mu* (107/7), *vişāli mü* (114/5).

## 1.3. Sözcük Türleri

### 1.3.1. Zamirler

Ele alınan metinde tespit edilen zamirler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2: Zamirler

Şahıs Zamiri	İşaret Zamiri	Soru Zamiri	Dönüştürülme Zamiri	Belirsizlik Zamiri
<i>mén</i> (9/8)	<i>bu</i> (28/8)	<i>kim</i> (7/3)	öz (5/7)	<i>adıñğa</i> (221/2)
<i>sén</i> (2/10)	<i>ol</i> (23/10)	<i>né</i> (1/7)		<i>barçası</i> (128/9)
<i>ol</i> (12/10)	<i>bular</i> (87/11)	<i>ķayda</i> (51/1)		<i>barı</i> (27/11)
<i>biz</i> (23/8)	<i>şol</i> (2/11)	<i>ķayu</i> (150/9)		<i>özge</i> (26/10)
<i>siz</i> (131/6)	<i>şubudın</i> (20/8)	<i>ķaysıdur</i> (88/2)		<i>birıñe</i> (6/11)
<i>olardın</i> (30/10)				

### 1.3.2. Sıfatlar

İncelenen eserde pek çok kelime sıfat görevinde kullanılmıştır; çünkü bilindiği gibi isimlerin başka bir ismi nitelemesiyle oluşan sıfatların oluşum şekli bu sözcük türünün sayısını metinlerde artırmaktadır. İncelenen metindeki bazı sıfat örnekleri şunlardır: *ķara kilki* (25/4), *ağır tağ* (269/11), *bu söz* (321/10), *né söz* (207/4), *ķayu āşıkğa* (286/9), *her derdğa* (15/3), *bir kūn* (17/4), *ēki ķardaş* (199/6), *bēşinci öyge* (18/6).

### 1.3.3. Zarflar

Ele alınan eserde kullanılan zarflar niteliklerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Tablo 3: Zarflar

Yer Zarfı	Zaman Zarfı	Hâl Zarfı	Miktar Zarfı	Soru Zarfı
<i>kıuyı</i> (25/2)	<i>émdi</i> (3/3)	<i>andağ</i> (34/9)	<i>köp</i> (132/7)	<i>nédin</i> (2/11)
<i>allıda</i> (51/9)	<i>her kün</i> (53/4)	<i>birbir</i> (38/1)	<i>az az</i> (182/10)	<i>néçe</i> (3/4)
<i>içre</i> (49/11)	<i>tün</i> (63/5)	<i>mundağ</i> (82/9)		<i>néçük</i> (20/2)
<i>yoğarı</i> (209/7)	<i>soğra</i> (289/11)	<i>munça</i> (135/4)		<i>kaçan</i> (71/5)
<i>taşğarı</i> (226/9)	<i>burun</i> (304/5)			<i>néçe</i> (240/4)

### 1.3.4. Edatlar

Tek başına anlamları olmayan, isim veya isim soylu kelime veya kelime gruplarından sonra eklenerek çeşitli anlam ilgileri kuran edatlar incelenen eserde de sıklıkla kullanılmıştır. Ele alınan eserde kullanılan edatlardan bazıları şunlardır: *anıñ yādı bile* (3/4), *mağrib sarıdın* (6/9), *süçük söz birle* (10/5), *rüşen kündin artuğ* (15/8), *söz kibi* (33/8), *yūsufdın özge* (41/8), *halk ara* (44/8), *ol gönçe yañlıg* (60/3), *yılan-dék* (77/11), *değ etmek üçün* (272/8), *andın soğra* (289/11).

### 1.3.5. Bağlaçlar

Tek başlarına anlamı olmayan; sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri birbirine bağlama göreviyle kullanılan sözcükler olan bağlaçların incelenen eserde kullanıldığı bazı örnekler şunlardır: *yér ü kök* (14/4), *né ten mağrem édi né anda cân hem* (19/10), *sehvi yā hañayı* (37/3), *ayağın öpti çün ol boldı halhāl* (52/10), *üzüp gāhı saçın gāhı yüzini* (77/2), *cān birle köpli* (115/10).

### 1.3.6. Ünlemler

Bu eserde kullanılan ünlem örneklerinden bazıları şunlardır: *yā rab* (2/2), *ay cân* (3/11), *hudāvendā* (11/5), *vallah* (51/8), *yırağ tut zinhār* (75/11), *köpli dedı āh* (87/1), *hoşā kim bolğay ol mağbül-ı der-gāh* (96/9), *dirigā süst bağtum gāyet sağt* (106/3).

### 1.3.7. Fiiller

#### 1.3.7.1. Zaman Çekimleri

##### 1.3.7.1.1. Basit Zamanlar

##### 1.3.7.1.1.1. Haber Kipleri

##### 1.3.7.1.1.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eserde belirli geçmiş zaman çekimi için {-DX} ekinin kullanıldığı görülmüştür:

Tablo 4: Öğrenilen Geçmiş Zaman

	Örnekler
<b>I. Tekil Şahıs</b>	<i>koydum</i> (9/3)
<b>II. Tekil Şahıs</b>	<i>çıkdıñ</i> (10/9)
<b>III. Tekil Şahıs</b>	<i>taptı</i> (13/3)
<b>I. Çoğul Şahıs</b>	<i>körmedük</i> (268/1)
<b>II. Çoğul Şahıs</b>	<i>késtinizler</i> (233/9)
<b>III. Çoğul Şahıs</b>	<i>yığıldılar</i> (102/2)

İncelenen eserde görülen geçmiş zaman kipinin olumsuz çekimi için {-mA} olumsuzluk eki kullanılmaktadır: *urmadı (36/7)*, *körmedi (65/6)*, *bulmadım (215/1)*, *aytmadılar (299/11)*.

Çağatay Türkçesinde görülen geçmiş zamanın birinci çokluk şahıs çekiminde {-dImIz}, {-dUmIz} ekinin yerini {-dUK} eki almıştır (Eckmann, haz. Sertkaya, 2017: 143). İncelenen eserde de bu durumun örnekleri tanıklanmaktadır: *ifrāt kılduğ (9/1)*, *körmedük (68/1)*.

### 1.3.7.1.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eserde öğrenilen geçmiş zaman çekimi için {-mIş}, {-GAndUr}, {-(I/U)pdUr} ve {- (I/U)p} eklerinin kullanıldığı görülmüştür:

Tablo 5: Öğrenilen Geçmiş Zaman

	Örnekler		
	-GAndUr	-mIş	-(I/U)p / -(I/U)pdUr
I. Tekil Şahıs	-	-	<i>turup-mên (68/1)</i>
II. Tekil Şahıs	-	-	-
III. Tekil Şahıs	<i>bolğandur (258/5)</i>	<i>yakılmış (14/6)</i> <i>demiş (31/10)</i>	<i>yazıpdur (8/3)</i>
I. Çoğul Şahıs	-	-	<i>yatıpdur-miz (22/3)</i>
II. Çoğul Şahıs	-	-	-
III. Çoğul Şahıs	-	-	-

Eserde öğrenilen geçmiş zaman kipinin olumsuz çekiminin tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *körmegendür (198/6)*, *sıgmamış (228/8)*, *kalmapdur (318/6)*.

### 1.3.7.1.1.1.3. Geniş Zaman

Ele alınan eserde geniş zaman çekimi {- (X)r} ekiyle yapılmıştır:

Tablo 6: Geniş Zaman

	Örnekler
I. Tekil Şahıs	<i>körer-mên (34/6)</i>
II. Tekil Şahıs	<i>yaşurur-sên (68/4)</i>
III. Tekil Şahıs	<i>açar (11/8)</i>
I. Çoğul Şahıs	<i>tutar-miz (126/2)</i>
II. Çoğul Şahıs	<i>dér-siz (258/5)</i>
III. Çoğul Şahıs	<i>satarlar (141/6)</i>

Ele alınan eserde geniş zaman kipinin olumsuz çekiminin tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *yavmas (3/4)*, *yétmes (38/6)*, *dêmes-mên (81/7)*, *taşlamas sên (89/6)*.

### 1.3.7.1.1.1.4. Gelecek Zaman

İncelenen eserde gelecek zaman çekimi için {-GAy} ve {-GU} ekleri kullanılmıştır:

Tablo 7: Gelecek Zaman

	Örnekler	
	-GAy	-GU
I. Tekil Şahıs	<i>ağdurğay-mên (68/11)</i>	<i>yibergüm (94/3)</i>



<b>II. Tekil Şahıs</b>	<i>olğay-sén</i> (5/11)	<i>dīvāne kılğun</i> (80/6)
<b>III. Tekil Şahıs</b>	<i>dégey</i> (31/1)	-
<b>I. Çoğul Şahıs</b>	<i>incige-y-miz</i> (143/7)	-
<b>II. Çoğul Şahıs</b>	<i>olturğay-siz</i> (131/6)	-
<b>III. Çoğul Şahıs</b>	<i>dégeyler</i> (36/2)	-

İncelenen eserde gelecek zaman kipinin olumsuz çekiminin tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *yétkürmegey* (37/3), *tapmağay* (45/9).

#### 1.3.7.1.1.5. Şimdiki Zaman

İncelenen eserde şimdiki zaman çekiminin {-y} zarf-fiil ekinin kişi zamirlerine bağlanmasıyla oluşturulduğu görülmüştür:

Tablo 8: Şimdiki Zaman

	Örnekler
<b>I. Tekil Şahıs</b>	<i>oğuy-mén</i> (68/11)
<b>II. Tekil Şahıs</b>	
<b>III. Tekil Şahıs</b>	
<b>I. Çoğul Şahıs</b>	
<b>II. Çoğul Şahıs</b>	
<b>III. Çoğul Şahıs</b>	<i>yéyler</i> (264/7)

Bu eserde şimdiki zaman kipinin olumsuz çekiminin tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *bilmey-sén* (178/10), *açmay* (26/7), *tapmay-siz* (131/6).

#### 1.3.7.1.1.2. Dilek Kipleri

##### 1.3.7.1.1.2.1. Emir Kipi

Ele alınan eserde emir kipi çekiminin şahıslara göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Metinde tespit edilen emir çekimi örneklerinden bazıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9: Emir Kipi

	Örnekler
<b>I. Tekil Şahıs</b>	
<b>II. Tekil Şahıs</b>	<i>istegil</i> (7/9), <i>bér</i> (10/5)
<b>III. Tekil Şahıs</b>	<i>ağsun</i> (5/3)
<b>I. Çoğul Şahıs</b>	<i>olturalı</i> (252/5)
<b>II. Çoğul Şahıs</b>	<i>ırğatıñlar</i> (238/4)
<b>III. Çoğul Şahıs</b>	

Söz konusu eserde emir kipinin olumsuz çekiminin tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *yétmesün* (11/4), *démegil* (28/11).

### 1.3.7.1.1.2.2. İstek Kipi

Eserde istek kipi çekiminin {-A} ekiyle yapılan III. teklik şahıs çekimi görülür: *rızā bola (36/8), tola (AY/6)*

### 1.3.7.1.1.2.3. Şart Kipi

Eserde şart kipi çekiminin {-sA} ekiyle yapıldığı görülmektedir:

Tablo 10: Şart Kipi

	Örnekler
I. Tekil Şahıs	<i>yusam (23/2)</i>
II. Tekil Şahıs	<i>körseñ (96/5)</i>
III. Tekil Şahıs	<i>koysa (164/10)</i>
I. Çoğul Şahıs	<i>bolsak (237/2)</i>
II. Çoğul Şahıs	-
III. Çoğul Şahıs	-

### 1.3.7.1.1.2.4. Gereklilik Kipi

İncelenen eserde gereklilik kipi “-mAK kerek” ve “kerek” yapılarıyla kurulmuştur: *kutqazmak kerek (127/2), nihān kerek (129/10)*

## 1.3.7.1.2. Birleşik Zamanlar

### 1.3.7.1.2.1. Hikâye Birleşik Zamanı

Hikâye birleşik zaman çekimi, basit zamanlı bir fiile ek-fiilin belirli geçmiş zaman anlamı veren {-DI} ekinin getirilmesiyle oluşan birleşik zaman türüdür. İncelenen eserde bütün fiil çekimlerinde hikâye birleşik zaman yapısının örneklenmediği görülmektedir. Hikâye birleşik zaman çekiminin eserde tespit edilen bazı örnekleri şunlardır: *kélür érđi (44/10), bolsa érđi (136/3), yibergen érđi (137/6), kutulğay érđi (237/13), yatıp érđim (220/10), körmış érđi (246/9)*.

Hikâye birleşik zaman çekiminde olumsuzluk anlamı {-mA} eki ile oluşturulur: *nüş étmes érđi (30/8), toğmağay érđi (88/10)*.

### 1.3.7.1.2.2. Şart Birleşik Zamanı

Söz konusu eserde şart birleşik zaman çekimi *ér-* fiiline getirilen {-sA} ekiyle, olumsuzluk anlamı ise {-mA} ekiyle oluşturulmuştur: *taptım érse (1/5), dér érseñ (1/8), bend olmas érse (77/7)*.

## 1.3.8. Fiilimsiler

### 1.3.8.1. İsim-Fiil Ekleri

İncelenen eserde isim-fiil eki olarak genellikle {-mAk} ekinin kullanıldığı görülmektedir. Nadiren de olsa {-X}ş} ekinin kullanıldığı görülmektedir: *démek (5/4), nihān étmekge (25/5), bölüş (71/5), tutmaq (108/8), çıkmakğa (132/2)*.

### 1.3.8.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Eserde {-X}r}, {-GAn}, {-GU}, {-GUçI}, {-mAs}, {-miş} gibi sıfat-fiil ekleri kullanılmıştır: *meded-kār olğuçı (8/7), buyurmasğa (9/3), bu dāğ olğan köñüller (30/7), salınmış zülfdin (56/3), uyğanur çağ (76/7), cevr étgü-dék (113/10)*.

### 1.3.8.3. Zarf-Fiil Ekleri

Eserde {-U}, {-ArGA}, {-UrGA}, {-UrdA}, {-GAÇ}, {-ğAll}, {-gAnçA}, {-ğAndA}, {-GUnçA}, {-(X)bAn}, {-mAy}, {-(X)p} gibi zarf-fiil ekleri kullanılmıştır: *vech éyleyü (35/2)*, *çıkarğa (21/3)*, *ayrulukğa (43/1)*, *yürürde (98/6)*, *nihān étkeç (307/6)*, *olturğalı (208/2)*, *kolıdın kélgençe (37/4)*, *alganda (298/1)*, *köz açkunça (99/3)*, *hidāyet başlaban (24/2)*, *tapmay (7/1)*, *könüldin dūr étip (2/5)*.

### 1.4. Bildirme

İncelenen eserde ek fiil olarak *ér-* ve *tur-* fiillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir: *āzāde érdim (8/10)*, *yoğ érđi (14/2)*, *yoğ érse (36/2)*, *mümkün érmes (278/11)*, *şöhret turur-sén (27/5)*, *yoğtur (160/6)*, *mümkün müdür (31/4)*, *bizdür-miz (58/7)*.

Bazı örneklerde ise *ér-* ve *tur-* fiillerinin düşerek görevini kendinden sonraki kişi zamirlerinin yüklediği görülmektedir: *āzāde serv ol (13/7)*, *nūr-sén (39/5)*.

## 2. Sonuç

İncelenen eserin ses ve şekil bilgisi özellikleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde Çağatay Türkçesinin özelliklerini yansıttığı görülür.

Elimizde bulunan nüshası 1929-1930 yıllarında istinsah edilen bu eseri Çağatay Türkçesinden ayıran unsurlar söz varlığı düzeyinde görülen -şimdiye kadar tespit edebildiğimiz kadarıyla- “alte” ve “yette” sayılarıdır. Bu sayılar metinde Çağatay Türkçesindeki “altı” ve “yetti” şekllinden farklı olarak Yeni Uygur Türkçesindeki şekliyle kullanılmıştır. Bu yönüyle eser Doğu Türkistan bölgesinde 1930’lu yıllardan sonra Urumçi ağzını esas alan Yeni Uygur Türkçesi dönemi öncesinde bölgede kullanılan yazı dilinin özellikleri hakkında bize bilgi vermesi bakımından önemlidir. Eserin ses şekil ve özellikleri 1929-30 yıllarına kadar bölgede Çağatay Türkçesi yazı dilinin etkin olduğunu ve bu etkinliğini 1930’lu yıllarda yaygınlaşmaya ve kabul edilmeye başlanan Yeni Uygur Türkçesi yazı diline kadar devam ettirdiğini göstermektedir. Ayrıca bu eser Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde Türk dilinin Batı kolunda sık sık işlenen Hz. Yusuf Peygamber kıssasını Türk dilinin Doğu kolunda ele alan çok az sayıda eserden biri olması bakımından dikkate değer bir eserdir.

### Örnek Metin

#### Sayfa 3

- (1) hemme kēşmiş harīfler bāde nev ü san / hām sāğar tehī éylep hūrūşān
- (2) bu bezm-i hām ara yoğ puhte-i tām / ki bolğay élgide ol bādedin cām
- (3) kél émdi sāķi terk ét mācerānı / né kim bardurur şāfi keltür anı
- (4) néçe keltürseñ anı sıpkarayın / anıñ yādı bile ordın barayın
- (5) *bu nāmenıñ iftāhı ol yegānenıñ atı bilen kim mihrniñ rüşen*
- (6) *közi anıñ nevālidin pür-nemdür bu sipıhr-i mülevven*
- (7) *defteri anıñ āyāt-ı kemālidin pür-rağam*
- (8) anıñ atı bilen kim hırz-ı cāndur / şenāsı gevher-i tiğ-ı zebāndur
- (9) tapıp kām içre til bu nāmdın kām / ol sırr-ı çeşme-i en‘āmdın ‘ām
- (10) hem ol atdın hıredğā körsetip rüy / tümen miñ nükte-i bārık çün müy

- (11) bu mūga nişāne kılmış tilni ay cān / kılıp bu şāneğa dendāne dān dān  
 (12) te' āla 'llah zihī qayyūm dānā / kıllur her nā-tüvānnı ol tüvana

### Sayfa 19

- (1) çü sāye\_i serv qaddinga mütābi' / ayağığa yıkıldı nesr-i vāki'  
 (2) çü çarh-ı atlasğa sürdi merkebinini / pāy-endāzığa saldı atlasını  
 (3) pes andın sidre sarı sözlenip çüst / per-i cebrā'il uçmağdın bolup süst  
 (4) çü andın refref oldı merkeb-i şāh / aña yol başçı isrāfil hem-rāh  
 (5) vücūdığa müşerref boldı refref / anıñdın aldı ' arş oldı müşerref  
 (6) bedelni hırka-dék taşurdı anda / ' alem bī-hırka tégiti lā-mekānda  
 (7) gül-i ra' nā çü qoldın qolğa barıp / çü tokuz paydın alıp çıkarıp  
 (8) burundın merkebin sürdiler āhir / uşol der-gehğa yetkürdiler āhir  
 (9) mekānnıñ merkebin sēkdi tüşdin / cihetniñ mühresin ötkerdi tüşdin  
 (10) mekānī kim mekāndın yok nişān hem / né ten maḥrem édi né anda cān hem  
 (11) qadem reng ḥudūşi cān būdı pāk / vücūd-ı ālāyiş imkān būdı pāk

### Sayfa 23

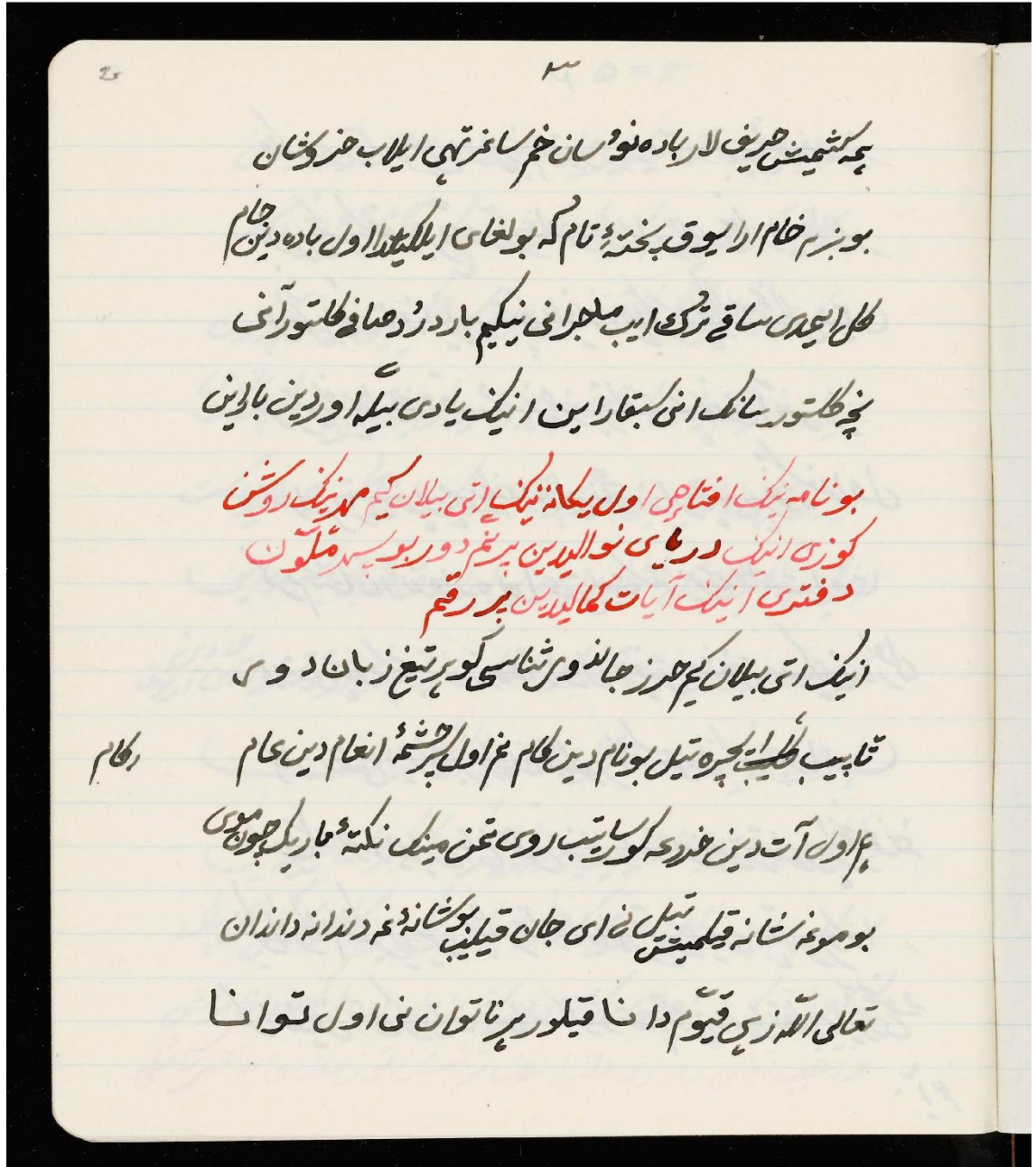
- (1) tapıp yol minberniñ ser-māyesiğa / yüzümni sürsem altun pāyesiğa  
 (2) kıllıp çün secde ki mihrābnıñ ay şāh / yusam kör qaydın mēn ol qadem-gāh  
 (3) sūtünlar yanıda qad-rāst kılsam / maqām-ı rāstān der-ḥ'āst kılsam  
 (4) cemāliñ ārzūsı dāğıdın cān / bu hoş ḥarem köñül şād hem ḥandān  
 (5) buzay mı şevk ol izhār-ı āyetlerğa / köñüldin yaqsam ot qandillerğa  
 (6) émes ḥāk-ı ḥarīmiñ ger ten-i zār / bi-ḥamdilillah ki yüz cān anda iṣār  
 (7) besī dermān-de kılmış nefsi bed-şūm / körüp dermān-delerğa teraḥḥum  
 (8) eger luḥfuñ émesdür pırge yāver / giriftār-ı hevā biz nefsi-kāfir  
 (9) ḥaṭā yoldın çıkarmış bizni bir yār / ḥaṭāmızni éylep bizge bol yār  
 (10) ki ol şıdğ ile bergey ḥayātı / pes andın des eşidep gūş atı  
 (11) kıyāmet ḥavlı bolsa aşkārā / ki bizni kıлмаğay şermende rüsvā

### Sayfa 37

- (1) cigerni kılgay anda bir nazar şarf / oquğay bu muḥabbet-nāmedin ḥarf  
 (2) yüzün mēndin nāme yañlığ / élig ḥarfimğa urmay ḥāme yañlığ  
 (3) mebdāda körse sehvi yā ḥaṭāyī / aña yetküremegey çün çerāyī  
 (4) qolidın kēlgençe bergey iṣlāḥ / veger né kıлмаğay bezm içre ifzāḥ  
 (5) *yūsufniñ cemāli şem'ini gayb şeb-istānı bir meyde cilve bērmek ü ādemniñ*  
 (6) *köñli pervānesini anıñ fūrūğı müşāhedesi birle köydürmek*  
 (7) ma' ānī baḥriniñ gevher-şināsı / tevāriḥ ' ilminiñ mu' ciz-nümāsı

- (8) cihān tāriḥni kıldılar āgāz / ḥaber bērdiler ādemdin açıp rāz  
(9) açıp ʿ ālemga ādem çeşm-i binā / aḥa kıldılar neslin aşkāra  
(10) peygamberler şafın kıldı temāşā / tutup öz rütbeside her biri  
(11) şufūf-ı evliyā hem ne kim kāst / mütābiʿ lık maḳāmıda turup rāst  
(12) yana kördi girde-i pād-şāhnı / tāc <ü> taḥt şevket birle anı  
(13) turup şaf şaf yana özge ḥalāyık / zihī tedbir <ü> ḥoş destūr lāyık

## Nüshadan Örnek Sayfalar



۱۵

۱۹

چوسايسر و قد نغمة متابع ارباعی غرقیلدی نسر واقع  
 چو هر چ اطلش کوردی مرکبى نه پای انداز یغ کلاهی اطلش  
 پس اندین لدره سارن کوز لایز جشت پر جبر اول او چقاقدین <sup>بولوبکنت</sup>  
 چواندین ر ف اولدی مرکبى املک بول باشچی لرا فیله <sup>مرد</sup>  
 و چور یغ مشرف بولدی و فز انیکلین آدی عرض اولدی مشرف  
 بدلنى فرقه دیک تاشوردی انذا علم به فرقه تکتی لامکان دا  
 کل رعنا چو قولاین قولغ باریب چو توقوز بایدین الیه <sup>چقاریب</sup>  
 بود و ندین مرکبى کوردیلار آفر او شول در کیم نکلوردیلار آفر  
 مکان نیک مرکبى کلزی نسر دین جهت نیک مکرکین اولکادى سوش دین  
 مکانی کیم مکاندین یوق نستان عم فی تن محرم ایلی نه انداجان یام  
 قدم زنگ حدوشی جان کوردی پان و جود آلاش امکان بودی پان



اما پستی بول منبر نیک سرمای یغی یوزومی کورام آلتون پایه سینه  
 قید چون سجده که بحر این نزلای یوزام کور این اول قدم گاه  
 ستون لهر با سواد قدر قبلا مقام ارستان در جوان قیلمام  
 جمالیک از روی غنیدین جان بوخونم کونک شادم خندان  
 بوزای شوق اول اظهار از لایحه کونک دین باقم اوت قندیل لایحه  
 ایجان خاک هر یکنک کرتن زار زار محمد الله که یوز جان اندا اغار  
 برسی رمانده قیلمیش نفس بدشوم کوروب در مانده لایحه ترقم  
 اگر لطفونک ایجان دور پرکایا و گرفتار سوا میر نفس کافر  
 فلکایا بول دین چیغا میشش بریار فظایم ایلاب برکایا بول عیار  
 که اول صدق ایلمه کیم برکای حیاتی پس اندین دس شیدار کونک  
 قیام و حوی بولسه شکارا که بیزنی قیلمای شرمزده رسوا



**Kaynaklar**

- Cin, A.; Akyıldız, D. (2013). Eski Anadolu türkçesi özellikleri gösteren bir kıssa-yı yusuf. *Mediterranean Journal of Humanities*, III/1:71-88.
- Demirel, E. (2020). *Çağatay türkçesi kur'an tefsiri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Dolu, H. (1953). Sultan hüseyin baykara adına yazılmış çağatayca manzum bir yusuf hikâyesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5/5:51-58.
- Eckmann, J. (2017). *Çağatayca el kitabı*, (Çev. Günay Karaağaç). Ankara: TDK Yayınları.
- Eckmann, J. (2017). *Harezmi, kıpçak ve çağatay türkçesi üzerine araştırmalar*, (Haz. Osman Fikri Sertkaya). Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z.. (1995). Hüseyin baykara adına yazılmış çağatayca yusuf ve züleyha mesnevisinin tanınmayan bir yazması ve eserin yazarı. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. 1:304-342.
- Kültüral, Z. (2009). Şerifi'nin yusuf u zeliha hikâyesi ve dil özellikleri. *Turkish Studies*. 4/7:424-437.
- Nalbant, M. V. (2014). *Karışık dilli kur'an tefsiri (çağatay, oğuz ve kıpçak lehçeleriyle)*. İstanbul: TKAE Yayınları.
- Öztürk, R. (2010). *Yeni uygur türkçesi grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türkdoğan G. M. (2010). Klasik türk edebiyatında kur'an kıssalarını konu alan mesneviler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3/15:64-92.